

BULLETIN OF ECONOMIC THEORY AND ANALYSIS

Journal homepage: <http://www.betajournals.org>

Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Değerlendirme

Burak Sertkaya & Günay Özcan

To cite this article: Sertkaya, B. & Özcan, G. (2017). Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Değerlendirme. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 2(1), 1-12.

Received: 19 Nov 2016

Accepted: 28 Feb 2017

Published online: 24 Mar 2017

©All right reserved

Bulletin of Economic Theory and Analysis

Volume 2, Issue 1, pp. 63-78, 2017

<http://www.betajournals.org>

Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Değerlendirme¹

Burak Sertkaya^a

Günay Özcan^b

^a Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Ankara, TÜRKİYE

^b Araştırma Görevlisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Konya, TÜRKİYE

ÖZ

Günümüzde ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik durumu açıklamada yalnızca fiziki sermaye birikimini ele almanın yetersiz olduğu görülmüştür. Ülkeler, gelişmişlik seviyelerini açıklamada fiziki sermayenin yanında başka değişkenler üzerine de yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda sosyal sermaye, yeni bir sermaye türü olarak iktisat literatüründe yerini almıştır. Aynı zamanda birçok araştırmacı, sosyal sermayenin ülkelerin refah seviyeleri üzerindeki etkisinin önemini kabul etmekte ve ülkelerin gelişmesinde etkili rol oynadığı konusunda hemfikirdirler.

Bu çalışmanın iki temel amacı vardır; birincisi sosyal sermaye kavramını açıklamak. İkincisi de, sosyal sermayenin ekonomik büyüme ve kalkınmaya olan etkisini gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından ele almaktır.

Çalışma kapsamında, sosyal sermayesi güçlü olan ülkelerin daha kalkınmış oldukları gözlenmiştir. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelerin, ekonomik büyüme ve kalkınmayı gerçekleştirebilmesi için sosyal sermayeye önem vermesi gerektiği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Sermaye,
Ekonomik
Kalkınma,
Ekonomik Büyüme

JEL Kodu

O10, O40, O57, J24

CONTACT Burak SERTKAYA ✉ buraksertkaya@yahoo.com ☒ Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Ankara, TÜRKİYE

¹Bu çalışmanın daha önceki bir versiyonu, I.Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi(UUBK 2015)'nde (23-24 Ekim 2015) sunulmuştur. Bu versiyonun bazı kısımları geliştirilmiş olup önceki metinden farklılık göstermektedir.

The Importance of the Social Capital with Regard to Economic Development: An Evaluation on the Developed and the Developing Countries

ABSTRACT

Apparently, solely addressing to the accumulation of physical capital to explain the economic situation in the countries is not considered as sufficient nowadays. The countries focus on other variables besides the physical capital to explain development levels. In this regard, the social capital has taken place in the economics literature as a new type of capital. The many researchers also acknowledge the effects of the social capital on the wealth of nations and their role regarding the economic development of these countries.

There are two main purposes of this study. The first one is to explain the concept of social capital. The second one is to examine the impact of social capital on economic growth and development in terms of the developed and the developing countries.

Within the scope of the study, countries with strong social capital have been observed to be more developed. It is emphasized, however, that the emerging countries should pay attention to the social capital to achieve economic growth and development.

Keywords

Social Capital,
Economic
Development,
Economic Growth

JEL Classification

O10, O40, O57, J24

1. Giriş

Uluslar sosyal yetenekleri açısından farklılık gösterirler. Bu farklılıklarında temelinde insan faktörü yatmaktadır. Aynı şekilde ülkelerin de iktisadi gelişiminde insan faktörünün önemi yadsınamaz. Çünkü ülkelerin gelişmişliği sadece fiziki sermayeye bakılarak açıklanamaz. Bunun yanında, ülkelerin ekonomik kalkınmada kısır döngüyü kırabilmesi için insan faktörünü de ön plana alması gerekir. Sanayi döneminde fiziki sermaye olan ihtiyaç yerini günümüzde bireye bırakmıştır. Bu bakımdan iktisat literatüründeki yeri tartışmalı olsa da sosyal sermayenin insan hayatının her aşamasında etkili olduğu gözlenmiştir. Aynı şekilde sosyal sermaye kavramının tanımına yönelik ortak bir uzlaşma bulunmasa da özünde, bireylerin sosyal ilişkiler bazında ortaya koyduğu davranış kalıplarını açıklamaya çalışmaktadır.

Sosyal sermaye, ülkeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının sadece fiziki sermaye ile açıklanamayacağını; bunun yanında ülkelerin sosyal sermaye düzeylerinde görülen farklılıkların da gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde önem arz ettiğini ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle ekonomik süreçler sadece niceliksel bir artıştan ibaret olmamakla birlikte, nitel faktörlerdeki

değişiklikleri de içeren bir süreçtir. Çünkü sosyal sermaye fiziki olmayan soyut öğelere dayanmakta ve bazı iktisatçılara göre yeni bir sermaye türü olarak kabul edilmektedir.

Her ne kadar literatürde sosyal sermayenin ekonomik büyüme ve kalkınmayla olan ilişkisinin yetersiz olduğunu açıklayan çalışmalar mevcut olsa da, gelişmekte olan ülkeler açısından sosyal sermayenin önemi gittikçe artmaktadır. Ülkeler arasındaki gelişmişlik farklılığının nedenleri ve buna bağlı olarak eşitsizliklerin ve yoksulluğun açıklanması, sosyal sermayeye bağlı olarak da açıklanmaktadır. Bir nevi sosyal sermaye az gelişmiş ülkelerde ekonomik refahın artırılmasında önemli rol oynar hale gelmiştir. Dolayısıyla sosyal sermaye az gelişmiş ülkelerin yatırım yapması gereken bir alan olmayı gerektirmektedir. Özellikle, bugün yüksek müreffeh seviyesini yakalamış ülkelere bakıldığında bu ülkelerin sosyal sermaye yönünden ileri seviyede oldukları ve birer bilgi toplumu haline dönüştükleri görülmüştür.

Bu çalışmada da öncelikle sosyal sermaye kavramı ve belirleyici unsurları olan güven, normlar ve sosyal ağlar incelenmiştir. Sonrasında sosyal sermayenin temel belirleyicileri ile, gelişmiş (G7) ve gelişmekte olan (E7) ülkelerin sosyal sermayelerinin durumuna ilişkin bilgi verilmiştir. Son olarak da, sosyal sermayenin gelişmekte olan ülkelerdeki iktisadi performansı nasıl etkilediği ve kalkınma sürecinde nasıl kullanılabileceği tartışılmıştır. Diğer bir deyişle toplumların ekonomik yönden daha zengin olması ve kalkınmasında sosyal sermayenin önemine dikkat çekilmiştir.

2. Sosyal Sermaye Kavramı

Klasik iktisatçılar ekonomide büyümeyi üç temel faktör üzerinden tanımlamışlardır. Bunlar: toprak, emek ve fiziksel sermayedir (gelir elde etmede kullanılan varlıklar). Zamanla ekonomik büyümede bu üretim faktörlerinin yanında sosyal sermaye kavramı da anılmaya başlanmıştır (Woolcock, 1998). Bu bağlamda iktisatçılar sosyal sermayenin ekonomik gelişmede bir rol oynayıp oynamadığıyla ilgilenmeye başlamışlardır. Sosyal sermaye kavramının kalkınma, ekonomi ve sosyoloji gibi alanlarda sıkça kullanıldığı görülür (Çekiç & Ökten, 2009).

Sosyal sermayenin kökeni doksan yıl öncesine dayanmaktadır. Bu kavramı ilk kez kullanan Hanifan (1916)'dır (Sabatini, 2006). Ancak sosyal sermaye literatürde daha çok son yıllarda önem kazanmıştır. Literatürde sosyal sermaye ile ilgili çok fazla tanım bulunmaktadır. Yapılan tanımlar üzerinde tam bir uzlaşma bulunmamaktadır. Bununla birlikte sosyal sermaye daha çok Coleman (1988)'in çalışmasıyla popüler hale gelmiştir. Coleman, sosyal sermayenin tek bir

elemandan oluşmadığını, farklı unsurların bir araya gelmesiyle oluştuğunu belirtir. Bu bakımdan sosyal sermaye, kişiler arasındaki ilişkilerdeki değişiklikler yoluyla ortaya çıkar. (Coleman, 1988). Aynı şekilde Lin, sosyal sermayeyi toplumsal yapıya gömülü kaynaklar olarak tanımlamaktadır (Lin, 1999).

Fukuyama ise sosyal sermaye üzerinde uzlaşılan bir tanımın olmadığını, bunun da sosyal sermayenin zayıf yönlerinden birini teşkil ettiğini ortaya koyuyor. Fukuyama'ya göre sosyal sermaye, sosyal işbirliğini teşvik eden normlar veya değerler üzerine kurulu sosyal ilişkilere (Fukuyama, 2002). Diğer bir tanıma göre sosyal sermaye; bireylerin, gruplar ve ağlar yoluyla faydalarını ve üretkenliğini temin etmedeki koşullar olarak tanımlanır (Sobel, 2002; Şenkal, 2006). Daha kapsamlı baktığımızda ise sosyal sermaye, bireylerin sosyal ilişkiler ve bağlantılar neticesinde elde ettiği kazanım ve fırsat sağlama yeteneği olarak tanımlayabiliriz. İktisadi açıdan da sosyal sermaye, kişiler ve kurumlar arasında kurulan güvene dayalı ilişkilerin, neticede ekonomik bir değere dönüşmesi ve bunun da iktisadi faaliyetleri olumlu yönde etkilemesi şeklinde tanımlanabilir (Tatlı, 2013).

Tablo 1

Sosyal sermayenin, fiziki ve beşeri sermaye ile karşılaştırılması

Geleneksel Ekonomik Sermaye	Beşeri Sermaye	Sosyal Sermaye
Neye Sahipsin?	Ne Biliyorsun?	Kimi Tanıyorsun?
<i>Gelir</i>	<i>Tecrübe</i>	<i>İlişkiler</i>
<i>Maddi Değerler</i>	<i>Eğitim</i>	<i>Bağlantılar</i>
<i>(Fabrikalar, makineler, patentler, girdiler)</i>	<i>Yetenek</i>	<i>Arkadaşlıklar</i>
	<i>Bilgi</i>	
	<i>Fikir</i>	

Not. Luthans, K. 2004

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, geleneksel ekonomik sermaye ile sosyal sermaye unsurları arasındaki fark hemen göze çarpmaktadır. Fiziksel sermaye bütünüyle somut unsurlardan oluşmaktadır. Beşeri ve sosyal sermaye de ise somut unsurlara rastlanılmamaktadır. Beşeri ve sosyal sermaye daha çok kişilerin bilgi ve becerileriyle birlikte, birbiriyle olan ilişkileri ve bağlantılarından oluşmaktadır (Coleman, 1988). Sosyal sermaye ile beşeri sermaye arasındaki temel fark ise, beşeri sermayenin daha çok bireylerin eğitim vasıfları üzerine odaklanırken; sosyal sermayenin tutum ve değerler üzerinden, sosyal ağlar, sivil yaşama katılım gibi olgular üzerinde

durmasıdır. Diğer bir deyişle sosyal sermaye insanlar arası ilişkilerden beslenip anlam bulmaktadır (Burt, 1997, Schuller, 2000). Bu noktada beşeri sermaye ve sosyal sermaye birbirini tamamlayıcı rol oynadığı söylenebilir.

Fiziki sermaye ile sosyal sermaye arasında da bir takım farklılıklar bulunur. Hem fiziki sermayenin oluşum ve üretime koşulması sürecinde, hem de sosyal sermaye birikimi sürecinde bir maliyet geçerlidir. Fakat sosyal sermaye birikimi edinmek için katlanılan maliyet daha çok toplumsal içerikli faaliyetlerden oluşur. Sosyal sermaye ile fiziki sermaye arasındaki bir başka fark ise sosyal sermayenin statik olmamasıdır. Diğer bir deyişle sosyal sermaye sürekli değişken, dinamik bir yapıya sahiptir. Bundan dolayı sosyal sermayenin fiziksel sermaye gibi stoklanması mümkün değildir (Karagül & Masca, 2005). Dolayısıyla fiziksel sermaye unsurları maddi değerleri içerirken; sosyal sermaye daha çok bireyler arasındaki ilişkilerin ve bağlantıların da sermaye olarak değerlendirilebileceğini ele alır.

3. Sosyal Sermayenin Boyutları

Sosyal sermayenin ölçümü konusunda da tam bir fikir birliği olduğu söylenemez. Sosyal sermaye kavramının ölçülme zorluğunun nedenlerinin başında soyut kavramlarla ilgilenmesi gelmektedir.

Sosyal sermayede temel alınan ölçütler farklı olabilmektedir. Bir kısım araştırmacı sosyal sermaye ölçümü için normlar ve değerleri alırken; bir kısmı sosyal ağlar ve güven faktörünü baz alabilmektedir. Temelde sosyal sermayenin unsurları normlar, güven ve sosyal ağlar şeklidene üç kısımda incelenir (Van Deth, 2003).

Normlar/Değerler: Bireylerin aldıkları ekonomik kararlar neticesinde tüm grupların eylemlerini yöneten ve teşvik eden kurallar bütünüdür (Knack & Keefer, 1997). Diğer bir tanımla normlar, bireylerin toplumda dikkate alması ve uyması beklenen genelleşmiş ahlaki inançlar olarak tanımlanır (Özmutaf vd., 2015).

Sosyal ağlar: Sosyal sermayenin önemli göstergelerinden bir diğeri ise sosyal ağlardır. Ağlar, insanların fayda ediniminde birbirleriyle işbirliği yapma imkanı sağlar. Çok sayıda insanın birbiriyle etkileşime girmesi, bu kişilerin birbiri hakkında o kadar fazla bilgiye sahip olmasını sağlayacaktır. Bu da kişiler arasında bilgi alış verişini hızlandırıp, çeşitli teknikler hakkındaki bilgi akışını sağlar. Neticede bununla yeni teknolojilerin öğrenim süreci hızlandırılmış olur

(Özcan, 2011). Sosyal sermaye sosyal yapılardaki ağlarla doğru orantılıdır. Sosyal bağlantıların sayısı, sıklığı, ağlarda oluşan iletişimin niteliği gibi göstergeler sosyal sermaye düzeyini belirler. Kısaca, sosyal ağlar yoğun sosyal ilişkileri temel alır (Şavkar, 2011). Diğer bir deyişle insanlar arasındaki işbirliğinin göstergesi sosyal ağlardır. Bu bağlar aracılığı ile sosyal sermayenin gelişmesinin önü açılır.

Güven: Güven duygusunun yüksek olduğu ülkelerdeki sosyalleşme etkilerini milli gelir istatistiklerinde izlemek zordur. Bu etki kendini daha çok; belirsizliklerin azalması, firma ölçeklerinde büyüme, endüstri yapısındaki esneklik, dış şoklar karşısında toplumsal dayanıklılıkta artış şeklinde kendini gösterir (Gökalp, 2003). Bununla birlikte güven duygusunun yüksek olduğu ülkeler, yalnızca fiziksel sermayeyi biriktirmek için teşvik etmez, aynı zamanda beşeri sermaye birikiminden daha yüksek getiri elde etme imkanları sunar (Knack & Keefer, 1997).

4. Ülkeler Bazında Sosyal Sermayenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi

Ülkelerin ekonomik gelişmişliğinde iktisadi büyüme kadar kalkınma da önemli rol oynar. Zira ekonomik büyüme ile ekonomik kalkınmayı birbirinden ayıran temel unsur, ekonomik büyümenin kişi başına düşen mili gelire dayanmasıyken; ekonomik kalkınmanın daha çok nitel faktörlere dayanmasıdır. Örneğin ülkelerin okuma yazma oranlarındaki yükseklik, daha kaliteli eğitim düzeyi, yüksek oranda kentleşme gibi değişkenler kalkınmışlığın bir göstergesi olarak kabul edilir. Ekonominin temel amacı toplumsal refahı arttırmaktır. Her üretim faaliyeti ise temelde insanlar için yapılmaktadır. Üretimin artırılması için insanın oluşturduğu toplumun da etkisinin değerlendirilmesi gerekir (Yıldız & Topuz, 2011). Bu bakımdan sosyal sermaye, ekonomik gelişme potansiyelini daha iyi açıklamanın bir yolunu sunar (Woolcock & Narayan, 2000).

Kalkınmanın sosyal boyutunun önem kazanmasıyla birlikte yapılan çalışmalarda da bir artış gözlenmiştir. Bunlardan Helliwel ve Putnam (1995), İtalya üzerine yapmış olduğu çalışma da sosyal sermayenin ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonuca ulaşılmışlardır. Sosyal sermayeye ait bir takım göstergelerin, toplumsal katılımın yoğun olduğu bölgelerde ekonomik büyümeye katkı sağladığı görülmüştür. Diğer taraftan Putnam (1993), İtalya'nın kuzey ve güney bölgeleri arasındaki sosyal sermayenin etkilerini açıklamaya yönelik, -özellikle bölgesel ekonomik performansa yönelik - saptamalarda bulunmuştur. Putnam, Kuzey İtalya'nın, Güney

İtalya' ya oranla daha başarılı ekonomik etkinliğin nedenini sosyal sermayeye bağlamıştır (Peiró & Ausina, 2014).

Farklı ülkeleri birlikte ele alarak yapılan çalışmalarda da, sosyal sermaye ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür (Deng vd. 2012; Roth, 2009; Knack & Keefer, 1997; Özcan & Zeren, 2013). Bunun yanında sosyal sermayenin temel unsurlarından olan güvenin, ekonomik büyümeyle negatif ilişkisi olduğunu ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Aleisen & Ferrara, 2000). Fakat literatürde bu görüşü destekleyen çalışmalar sınırlıdır.

Sosyal sermayenin iktisadi kalkınmaya yönelik yararlı sonuçlarının nasıl üretileceği önemli bir tartışma konusu olsa da, daha yüksek sosyal sermaye düzeylerine sahip toplumların daha iyi ekonomik performans sergilediklerine yönelik çok sayıda tez ileri sürülmüştür. Özellikle sosyal sermayenin ekonomik performansı etkilediğine yönelik yapılan çalışmaların büyük kısmı verimlilik artışı, maliyet azalması ve dışsallıklar üzerinden hareket etmektedir. Dolayısıyla bu gruba dahil toplumların bir çoğunun sosyal sermayelerindeki pozitif dışsallıklar neticesinde, rekabetçi açıdan üstünlük kurdukları söylenebilir (Tüylüoğlu, 2006). Çünkü sosyal sermayenin ekonomik işlevlerinden biri de işlem maliyetlerinde azaltıcı rol oynamasıdır. Bu durum ekonomik olarak verimliliği artırıcı rol oynar (Fukuyama, 2001).

Tablo 2

Gelişmiş (G7) ve Gelişmekte Olan Ülkelere (E7) Ait Güven Ölçümü (2005-2009)

G7 Ülkeleri	% (yüzde)	E7 Ülkeleri	% (yüzde)
ABD	39	Brezilya	9
Japonya	36	Rusya	24
Almanya	33	Hindistan	20
Fransa	18	Çin	49
İngiltere	30	Meksika	15
İtalya	27	Endonezya	37
Kanada	41	Türkiye	4

Not. Dünya Değerler Endeksi (WVS), <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>,

Ülkelerin sosyal sermayeye ölçümünde çok sayıda sosyal içerikli soru olmasına rağmen genellikle Dünya Değerler Araştırması (World Values Survey) anketinde, insanların birbirine olan güvenleri ölçüt alınmıştır. Bu bağlamda temel soru “genelde insanlara güvenilir mi?” şeklindedir. Eğer bu soruya verilen cevap “evet” ise o toplumda güven düzeyinin yüksek olduğu söylenir. İnsanların sosyal ilişkilerinde birbirlerine olan güven, genellikle gelişmiş ülkelerde

yüksek düzeydedir. Buna karşın az gelişmiş ülkelerin güven unsurunun daha zayıf kaldığını görürüz.

Tablo 2’de de görüldüğü üzere, dünyanın gelişmiş toplumlarından meydana gelen G7 ülkelerinde, insanların birbirlerine olan güven duygusunun daha yüksek görülür. G7 ülkeleri arasında Kanada ve Amerika güven duygusunun en yüksek olduğu ülkelerin başında gelmektedir. Diğer taraftan, bir başka grup olan ve hızlı büyüyen gelişmekte olan ülkeler sınıfını oluşturan E7 ülkeleri, görece olarak güven duygusunun az geliştiği ülkelerdir. Çin ise hızlı büyüyen gelişmekte olan ülkeler arasında 2005-2009 döneminde güven unsurunun en yüksek olduğu ülkedir.

Tablo 3

İnsani Gelişim Endeksi (İGE) - G7 ve E7 Ülkeleri (2014)

G7 Ülkeleri	İGE %	E7 Ülkeleri	İGE %
Almanya	0,916	Hindistan	0,818
ABD	0,915	Rusya	0,798
Kanada	0,913	Türkiye	0,761
İngiltere	0,907	Meksika	0,756
Japonya	0,891	Brezilya	0,755
Fransa	0,888	Çin	0,727
İtalya	0,873	Endonezya	0,684

Not. UNDP 2015 (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından her yıl İnsani Gelişme Endeksi yayınlanmaktadır. İnsani Gelişme Endeksi (İGE); okur yazar oranı, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) dağılımı gibi; eğitim düzeyi, sağlık ve gelir dağılımıyla ilgili temel ölçütler dikkate alınarak hesaplanmaktadır (UNDP, 2015).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Raporlarında beşeri sermaye endeksi hesaplaması yüksek, orta ve düşük insani gelişmeye sahip ülkeler olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Endeksin değeri 0 ile 1 arasında değişmektedir (Kaynak, 2009):

- Endeks değeri 1.000 - 0.800 arasında ise yüksek insani gelişme düzeyine sahip ülkeler olan ülkeler
- Endeks değeri 0.799 - 0.500 arasında ise orta insani gelişme düzeyine sahip ülkeler
- Endeks değeri 0.499 - 0.000 arasında ise düşük insani gelişme düzeyine sahip ülkelerdir.

Tablo 3’de görüleceği gibi insani gelişmenin ülkeler arasında eşit dağılmadığı görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde insani gelişimin daha yüksek olduğu görülürken, gelişen ülkelerde bu oran daha düşüktür. İnsani Gelişim Endeksi 2015 raporuna göre, gelişmiş ülkeler kategorisinde yer alan Almanya, ABD, Kanada gibi kalkınmış ülkeler daha yüksek insani gelişim endeksine sahip olurken, E7 ülkeleri daha düşük insani gelişime sahiptir.

Tablo 4

Kişi Başına Düşen Milli Geliri (\$)

G7 Ülkeleri	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ABD	48374	49781	51433	52749	54539	56115
Japonya	44507	48173	48629	40488	38139	34523
Almanya	41788	45936	44065	45688	47902	41313
Fransa	40705	43807	40838	42571	42696	36205
İngiltere	38708	41243	41538	42407	46412	43875
İtalya	35851	38332	34814	35370	35365	29957
Kanada	47445	52083	52495	52266	50185	43248
E7 Ülkeleri	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Brezilya	11121	13039	12157	12071	11728	8538
Rusya	10674	14227	15042	15552	14051	9092
Hindistan	1345	1461	1447	1456	1576	1598
Çin	4560	5633	6337	7077	7683	8027
Meksika	8861	9730	9720	10198	10353	9005
Endonezya	3125	3647	3700	3631	3499	3346
Türkiye	10111	10538	10539	10800	10303	9125

Not. World Bank

Diğer taraftan ülkelerin ekonomik büyüklüklerinin, ülkelere ait güven ölçümüyle doğru orantılı olduğu görülür. Bireylerin birbirine olan güvenin ve insani gelişmişlik seviyesinin yüksek olduğu toplumlarda, kişi başına düşen milli gelir yüksek seviyelerdedir. Dolayısıyla, hem sosyal normlar ve güven, hem de insani gelişmişlik sosyal sermaye ile pozitif ilişkilidir.

Kalkınmanın sosyal boyutunun ön plana çıkması ile birlikte OECD ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar da kalkınma politikalarında sosyal sermaye kavramına yer vermişlerdir. Böylece gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın başarılı olmasında, sosyal sermayenin gücüne vurgu yapılmıştır (Özcan, 2011).

5. Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Sosyal Sermayenin Önemi

Gelişmekte olan ülkelerin sınıflandırılmasında ve gelişmişlik farklarının kıyaslanabilmesinde bazı güçlükler bulunmaktadır. Fakat bu kategoride sınıflandırılan ülkelerin iktisadi göstergeleri dışında temelde aynı sorunlardan muzdarip olduğu söylenebilir. Bu sorunların başında eğitim, beşeri sermaye, demokrasi vb. gibi etmenler öncelikli yer almaktadır.

Özellikle sosyal sermayesi üst noktalara ulaşan toplumların daha güvenli, yaratıcı ve açık toplum seviyesini yakalamış oldukları gözlenir. Aksine sosyal sermaye düzeyi düşük olan toplumların bu gelişmeyi gösteremedikleri görülür (Piachaud, 2002).

Sosyal sermaye bakımından gelişmiş ülkelerde kaynaklar daha verimli kullanılır. Böylece maliyetlerin en aza inmesi sağlanmış olup, kalkınmaya yönelik sosyolojik bir süreç yaşanabilir. Aynı şekilde kişilerin yaşamlarında bir ağa dahil olması ve diğer kişilerden fayda sağlaması, bireyleri her yönüyle daha dengeli kılacaktır (Şavkar, 2011).

Beşeri sermaye özünde bireylerin becerileri ve yeteneklerine bağlıdır. Eğitim, sosyal sermayenin artmasını sağlayarak, sosyal ağların güçlenmesine yol açar. Böylece bireylerin eğitim başarılarında ve beşeri sermayelerinde artış olur. Bu değerlerin, toplum yararına ve kalkınmasına yönlendirilmesi az gelişmiş ülkelerin gelişmesine yardımcı olacaktır (Şenkal, 2006). Dolayısıyla gelişmekte olan toplumlarda eğitim, sağlık ve sosyal ilişkiler gibi emeğin niteliğinin gelişimine yönelik yatırımların artması bu ülkelerin az gelişmişliğin kısır döngüsünü kırmada belirleyici olabilir.

Bununla beraber, bir toplumda sosyal sermayenin artması o toplumda yolsuzlukları ve bürokratik işlemleri azalmaktadır. Kurumsal kaliteye bağlı olarak işlem maliyetleri düşmekte ve kaynakların daha verimli kullanılması sağlanmaktadır. Aynı şekilde bir toplumdaki yüksek güven seviyesi, mali piyasaların işlerliğini arttırıcı rol oynar. Güven seviyesinin yüksek olduğu ülkelerde kredi kaynaklarına erişim imkanı daha kolay olabilmektedir. Bu da kredi elde etmek için gerekli süreyi kısaltır (Akın, 2013).

Demokrasi de gelişme yolunda olan ülkelerde açısından önemlidir. Zira birçok gelişmekte olan ülkede demokrasi, ekonomik kalkınmayla birlikte paralel hareket etmektedir. Bu noktada sosyal sermaye, kalkınma süreçlerinde demokrasiyi desteklemede önemli rol oynamaktadır (Fukuyama, 2002). Dolayısıyla sosyal alanı bir sermaye unsuru olarak değerlendirmek, hem

bireyin toplumsal hareketliliğini kolaylaştıran, statü kazanımını temin eden; hem de ekonomik gelişmeyi sağlayan yönüyle, sosyal sermayenin araçsal anlamını ortaya koyar (Yetim, 2006). Bu sebeple iktisadi kalkınma için iktisadi faaliyetleri etkileyen sosyal faktörleri de dikkate almak gerekmektedir. Özellikle sosyal sermayenin, gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik süreçte tek başına etkili olmasa dahi, diğer faktörler ile birleştiğinde önemli etkisi olduğu düşünülmektedir.

Bununla beraber, gelişmiş ülkelerin birçoğu benzer doğal, fiziki ve insan sermayesi stokuna sahipken, diğer ülkeler ile aynı derecede gelişmişlik seviyesine sahip olmadığı görülür. Genellikle bu farklılığın arkasında coğrafi koşullar, maden yatakları, iklim yapısı, bitki örtüsü ve ulaşım gibi etmenlerin benzer bir dağılım sergilememesi gösterilmiştir. Fakat bu noktada sosyal sermaye farklılıkları dikkate alınmamıştır. Sosyal sermaye farklılıklarının da bu olguyu açıklanmada rol oynadığı görülür (Yıldız & Topuz, 2011). Fakat şurası unutulmamalıdır ki, sosyal sermaye yalnız başına kalkınma ve büyümeyi sağlamada yetersiz kalacaktır. Çünkü ekonomik yönden tam olarak gelişmemiş, kaynaklarını verimli kullanamayan ülkelerde tek başına sosyal sermayeye ağırlık vermek istenen sonucu vermeyecektir (Altay, 2007). Fakat gelişmekte olan ülkelerin kronikleşen ekonomik sorunlarını çözmede bir çıkış noktası olabilir.

6. Sonuç

Toplumların devamlılığı açısından sosyal ilişkiler büyük önem taşımaktadır. Özellikle bireyler arasındaki güven duygusunun gelişmesi ülkelerin kalkınmalarıyla doğru orantılıdır. Son yıllarda sosyal sermayenin, ekonomik büyümenin yanında ele alınması gereken bir olgu olduğu tartışmaları yoğunluk kazanmıştır. Sosyal sermaye özünde fiziki olmayan soyut öğelere dayanmakta ve bazı teorisyenlere göre yeni bir sermaye türü olarak kabul edilmektedir. Zira araştırmacılar, ekonomik büyümenin yalnızca mevcut üretim faktörleriyle açıklanamayacağını ortaya koymaktadırlar.

Bununla birlikte araştırmacılar sosyal sermayenin ülkelerin büyüme ve kalkınma düzeyleri üzerindeki etkisinin önemini kabul etmekte ve ülkelerin gelişmesinde etkili rol oynadığını saptamışlardır. Sosyal sermaye konusunda daha zengin ülkelerin bireylerinin birbirlerine olan güveni daha yüksektir. Bu tür birleştirici unsurların, o ülkelerin ekonomik olarak gelişmesinde etkisi büyüktür. Fakat aynı şeyi gelişen ülkeler için söyleyemeyiz. Çalışma kapsamında ele alınan G7 ülkelerinin sosyal sermaye açısından E7 ülkelerinden daha zengin

olduğu görülür. Çünkü güven, sosyal normlar gibi toplumsal ilişkilere dayalı unsurlar gelişen ülkelerde zayıf kalmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin en az fiziki sermaye kadar sosyal sermaye birikimine de odaklanmaları gerekir. Çünkü sosyal sermaye unsurları toplumların üretim maliyetlerini düşürücü rol oynayıp, kalkınmalarını kolaylaştıran bir etkiye sahiptir.

Küreselleşmenin derinlik kazandığı günümüzde, bilgi toplumlarının en temel özelliklerinden biri enformasyona dayanan bir örgütlenmeye sahip olmalarıdır. Bu noktada gelişmiş ülkeler düşük maliyet unsurlarıyla rekabet avantajı sağlayabilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler ise bu bakımdan yetersiz kalmakta ve sosyal sermaye unsurlarını aktif hale getirememektedir. Gelişmekte olan ülkelerin ekonominin ihtiyaçlarına uygun bir şekilde sosyal sermayeyi güçlendirici teşvikleri gündeme getirmesi, sermaye zenginliğini arttıracaktır. Güçlü bir sosyal sermaye, sağlam bir ekonomik yapının oluşmasında önem taşımaktadır. Sosyal sermayeye yapılan her yatırım ülkelerin iktisadi alanda daha yüksek müreffeh seviyesini yakalamasını kolaylaştıracaktır.

Kaynakça

- Akın, C. S. (2013). Sosyal Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Farklı Gelir Grupları Üzerine Yatay Kesit Analizi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(7), 13-35.
- Aleisen, A., & Ferrara, E. L. (2000). The Determinants of Trust. *NBER Working Paper 7621*.
- Altay, A. (2007). Bir Kamu Malı Olarak Sosyal Sermaye ve Yoksulluk İlişkisi. *Ege Akademik Bakış*, 7(1), 337-362.
- Burt, S. R. (1997). The Contingent Value of Social Capital. *Administrative Science Quarterly*, 42(2), 339-365.
- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital, *American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
- Çekiç, T. İ., & Ökten A. N. (2009). Sosyal Sermaye Perspektifinden Kırsal Kalkınma Sorunsalına Yeniden Bakış. *Megaron Journal*, 4(3), 203-213.
- Deng, W. S., Lin, Y.C., & Gong, J. (2012). A Smooth Coefficient Quantile Regression Approach to the Social Capital-Economic Growth Nexus. *Economic Modelling*, 29(2), 185-197.

- Deth, Jan W. V. (2003). Measuring Social Capital: Orthodoxies and Continuing Controversies. *International Journal of Social Research Methodology*, 6(1), 79-92.
- Gökalp, N. (2003). Ekonomide Güven Faktörü, *Yönetim ve Ekonomi*. 10(2), 163-174.
- Fukuyama, F. (2001). Social Capital, Civil Society and Development. *Third World Quarterly*, 22(1), 7– 20.
- Fukuyama, F. (2002). Social Capital and Development: The Coming Agenda. *SAIS Review*, 22(1), 23-37.
- Helliwell, J. F., & Putnam, R. D. (1995). Economic Growth and Social Capital in Italy. *Eastern Economic Journal*, 21(3), 295-307.
- IMF (2015) World Bank, World Economic Outlook 2015.
- Karagül, M., & Masca, M. (2005). Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 37-52.
- Kaynak, M. (2009). *Kalkınma İktisadı* (3. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Knack, S., & Keefer, P. (1997). Does Social Capital Have An Economic Pay off? A Cross-Country Investigation. *The Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1251-1288.
- Lin, N. (1999). Building a Network Theory of Social Capital. *Connections*, 22(1), 28 -51.
- Luthans, F., Luthans. K.W., & Luthans, B. C. (2004). Positive Psychological Capital: Beyond Human and Social Capital. *Business Horizons*, 47(1), 45-50.
- Özcan, B. (2011). *Sosyal Sermaye ve Ekonomik Kalkınma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Özcan, B., & Zeren, F. (2013). Sosyal Güven ve Ekonomik Kalkınma: Avrupa Ülkeleri Üzerine Mekânsal Ekonometri Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(1), 7-36.
- Özmütaf, N. M., Aktekin, E., Ergani, B., & Çıta, K. (2015). Sivil Toplum Kuruluşlarında Sosyal Sermaye Boyutlarının Gönüllük Performansına Etkisi: İzmir İli Örneği. *I. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi*, Konya, 629-636.

- Peiró-Palomino, J., & Tortosa-Ausina, E. (2015). Social Capital, Investment And Economic Growth: Some Evidence for Spanish Provinces. *Spatial Economic Analysis*, 10, 102-126.
- Piachaud, D. (2002). Capital and the Determinants of Poverty and Social Exclusion, *LSE STICERD Research Paper*, No. CASE 060.
- Putnam, R. D. (1993). The Prosperous Community: Social Capital and Public Life. *The American Prospect*, 4(13), 35-42.
- Roth, F. (2009). Does Too Much Trust Hamper Economic Growth?. *Kyklos*, 62(1), 103-128.
- Sabatini, F. (2006). The Empirics of Social Capital and Economic Development: A Critical Perspective. *FEEM Working Paper*, No. 15.
- Şavkar, E. (2011). *Sosyal Sermayenin Unsurları ve Ekonomik Kalkınmayla İlişkisi* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Şenkal, A. (2006). Sivil Toplum ve Sosyal Sermaye: Sosyal Politikaya Dayalı Alternatif Kalkınma Modeli Arayışları, *İktisat Fakültesi Mecmuası, Prof. Dr. Toker Dereli'ye Armağan Özel Sayısı*, İstanbul Üni. Yayını, No:4589, İstanbul.
- Schuller, T. (2000). The Complementary Roles of Human and Social Capital. Alınan yer <http://www.oecd.org/innovation/research/1825424.pdf>.
- Sobel, J. (2002). Can We Trust Social Capital?. *Journal of Economic Literature*, XL, 139–154.
- Tatlı, H. (2013). Sosyal Sermayenin Bireylerin İstihdamı Üzerindeki Etkisi Hanehalkı Reisleri Üzerine Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(3), 87-114.
- Tüylüoğlu, Ş. (2006). Sosyal Sermaye, İktisadi Performans ve Kalkınma: Bir Yazın Taraması. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (12), 14-60.
- Yetim, N. (2006). Ekonomi ve Sosyolojinin Yeni Bir Kavşakta Buluşması: Sosyal Sermaye. *Sosyoloji Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*, 3(11), 91-106.
- Yıldız, Z., & Topuz, H. (2011). Sosyal Sermaye Ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi Açısından Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 61(2), 201–226.
- UNDP (2015). İnsani Gelişme Raporu.

Woolcock, M. (1998). Social Capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework. *Theory and Society*, 27, 151-208.

Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social Capital: Implications for Development Theory, Research and Policy. *The World Bank Research Observer*, 15(2), 225-249.